

Primární prevence na půdě Parlamentu ČR: Přehled tří proběhlých setkání

Eliška Kodyšová

e-mail | eliska.kodysova@lf1.cuni.cz

Univerzita Karlova, 1. lékařská fakulta a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze, Klinika adiktologie

Prevence je palčivým a dlouhodobě podceňovaným bodem v tématu rizikového chování a duševních onemocnění u dětí a mládeže. Je proto zajímavé a důležité, že na téma prevence proběhly v dubnu a květnu 2025 na půdě Parlamentu ČR hned tři různé akce. Na dvou z nich se navíc přímo podíleli zástupci Kliniky adiktologie, poslední akci organizovala Unie center pro rodinu a komunitu a byla věnována prevenci mířené na rodiny.

„PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ MLÁDEŽE NEJEN VE ŠKOLE“ – PŘÍKLADY A MOŽNOSTI RŮZNÉHO ZACÍLENÍ PREVENTIVNÍCH AKTIVIT

Za podpory první dámy Evy Pavlové se 10. dubna 2025 uskutečnil seminář s názvem „Prevence rizikového chování mládeže nejen ve škole“, který uspořádal místopředseda Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR Ing. Jan Bartošek a na kterém spolupracovaly i Klinika adiktologie a Odbor protidrogové politiky Úřadu vlády. V příjemném prostředí sálu Státních aktů se sešli zástupci odborné veřejnosti i státní správy. Seminář zahájil místopředseda sněmovny, který zdůraznil důležitost prevence a to, že v preventivních aktivitách nelze ustát ve chvíli, kdy dosáhneme zlepšení.

Prevence jako systém

Na něj navázal prof. Mgr. Roman Gabrhelík, Ph.D., (Klinika adiktologie) s úvodním příspěvkem „Prevence jako systém: Co vlastně prevence je a kde probíhá?“. Zmínil, že každá koruna investovaná do prevence přináší až 10 Kč úspory na léčbě, represi a sociálních nákladech. V České republice se podařilo vybudovat strukturovaný systém prevence ve školství, který nestaví na moralizování, nýbrž předává dětem i konkrétní dovednosti, tzv. „life skills“, a to ideálně formou standardizovaných programů. Stále častěji – i když ne všu-

Obrázek 1 | První část semináře „Prevence rizikového chování mládeže nejen ve škole“. Zleva Roman Gabrhelík, Michal Miovský, Lucia Kiššová a Lucie Myšková

de – se uplatňují přístupy propojující výzkum (tedy přístup založený na ověřených teoriích a vyhodnocení dat) a praxi (tedy důkladnou znalost potřeb cílových skupin prevence i kontextu, v němž prevence probíhá). Preventivní aktivity by se měly zaměřovat i na místa jako pracoviště, komunity, rodiny či prostředí, které nás obklopuje (ve formě regulace reklamy či dostupnosti návykových látek).

Právě představení prevence v různých kontextech se věnoval další panel. Ing. Lucia Kiššová (Odbor protidrogové politiky ÚV ČR) se zaměřila na environmentální faktory prevence

a uvedla, že právě ty ve velké míře zodpovídají za to, zda se jedinec rozhodne začít užívat návykové látky, či nikoli. Současná úroveň regulace návykových látek v ČR je přitom relativně nízká. Well-being ve společnosti je ale spojen právě s přiměřenou úrovní regulace těchto látek.

PhDr. Miroslav Barták, Ph.D., (Klinika adiktologie) popsal možnosti prevence na pracovišti. Ačkoli užívání návykových látek závažně zasahuje např. i do produktivity či pracovního klimatu, zaměstnavatelé zpravidla žádné preventivní programy neposkytují, ani v tom sami nemají žádnou odbornou podporu. Příkladem dobré praxe je Škoda Auto, kde prevence spadá do programu podpory well-beingu zaměstnanců.

Obrázek 2 | Zleva Miroslav Barták, Lucia Kiššová a Jan Bartošek

PhDr. Lucie Myšková, Ph.D., (Centrum sociálních služeb Praha a ambulance klinické psychologie PSYCHO PORT, s.r.o.) krátce pohovořila o prevenci v rodinách. Zdůraznila důležitost podpory kompetencí rodičů a jejich aktivního zapojení do intervencí mířených na jejich děti.

Mgr. et Mgr. Elizabeth Nováková (Klinika adiktologie) popsala dobrou praxi v komunitní prevenci, otestovanou v projektu COPERISK, do nějž byly zapojeny tři regiony s vyšším výskytem rizikového chování a nedostatečným pokrytím službami – Havířov, Orlová a Praha 11. Cílem projektu bylo získat informace o daném regionu a pilotně ověřit regionální vzdělávací modul prevence duševního onemocnění dětí a mladistvých, který cílil primárně na realizátory preventivních aktivit ve školách. Ukázalo se, že klíčovým faktorem úspěšnosti bylo zapojení místního odborníka, který podpořil tyto realizátory, aby využili vzdělávání, jež projekt nabízel. Samotná podpora ze strany zástupců státní správy a samosprávy k přesvědčení ředitelů ZŠ dostatečná nebyla.

Mgr. Josef Petr (Suchej únor, z. s.) mluvil o již zaběhnuté osvětové kampani Suchej únor, do které se letos zapojilo na 1 600 000 lidí, tedy 22 % dospělé populace ČR. Kombinací mediální kampaně, výzev k aktivnímu zapojení se do kampaně a k jejímu šíření se podařilo dosáhnout jak vysokého povědomí o této výzvě (83 % lidí o Suchém únoru ví), tak toho, že polovina z osob, které se do výzvy zapojí, dlouhodobě sníží svou spotřebu alkoholu.

Obrázek 3 | Mezi vystupujícími na kulatém stole byly i Lucia Kiššová, Tereza Černíková a Barbora Pšeníková

Digitální svět – příležitost i nová výzva

Posléze vystoupil prof. PhDr. Michal Miovský, Ph.D., (Klinika adiktologie) s představením platformy IPREV.cz jako portálu propojujícího různé nástroje podpory realizátorů a koordinátorů preventivních aktivit – katalog preventivních programů, systém hodnocení a řízení kvality i vzdělávání. Následně Mgr. Tomáš Jandáč, Ph.D., prezentoval příspěvek o indikované prevenci, tedy o nástrojích mířených na rizikovou populaci dětí a dospívajících s cílem zamezit nejen užívání návykových látek, ale i snížit frekvenci a objem jejich užívání a zejména omezit jejich dopady.

Prof. Roman Gabrhelík ve svém druhém příspěvku mluvil o digitálním světě. Tento svět představuje nejen rizika ve formě stoupajícího výskytu závislostí, ale i příležitosti pro online vzdělávání v prevenci (INEP, TeP), plánování a koordinaci prevence na školách (nástroj SEPA), připravovanou platformu Digitální rodičovství či nástroje založené na umělé inteligenci.

Zkušenosti z praxe

Poslední příspěvek přednesla PhDr. Lenka Skácelová (Odborná společnost pro prevenci rizikového chování a Pedagogicko-psychologická poradna Brno), která shrnula své zkušenosti z praxe a poukázala na důležitost podpory nejen dětí, nýbrž také učitelů (v oblasti kompetencí řešení náročných situací, ale i sebepěče) a rodičů (zejména v podpoře rodičovských kompetencí, podpory duševního zdraví dětí a důležitosti spolupráce se školou).

Následná diskuse se zaměřila na potřebu zapojit do preventivních aktivit i organizace, které přímo pracují s rodiči, a na otázku udržitelnosti a financování prevence.

**„PODPORA DĚTÍ S NÁROČNÝM
CHOVÁNÍM SE ZVONĚNÍM NEKONČÍ,
ANEBO CO PO VYUČOVÁNÍ“ –
NESPECIFICKÁ PREVENCE JAKO ZDROJ
ODOLNOSTI DĚTÍ A MLADÝCH LIDÍ**

Dne 15. května 2025 se v rámci komunitního a meziresortního dialogu uskutečnil odborný kulatý stůl na téma prevence rizikového chování, podpory duševního zdraví a odolnosti dětí a dospívajících. Setkání, které zahájila senátorka Jaromíra Vítková, představilo různé perspektivy a přístupy z oblasti školství, zdravotnictví, sociálních služeb i neziskového sektoru.

Výchozí situace: Česká republika a mezinárodní srovnání

Zástupkyně České školní inspekce (ČŠI) Eva Tučková otevřela diskusi daty z mezinárodních výzkumů: Česko se v rámci zemí OECD umísťuje na chvostu v oblasti houževnatosti a emoční stability žáků. Výrazné jsou také rozdíly dle pohlaví a socioekonomického zázemí – dívky vykazují nižší odolnost, stejně jako žáci z méně podnětného prostředí či ti, kteří navštěvují nematuritní obory. Alarmující jsou i čísla týkající se šikany – 41 % základních a 37 % středních škol udává, že během sledovaného období neřešily žádný případ šikany, což naznačuje možnou podhlášenost či podcenění problému.

Obrázek 4 | Zahájení kulatého stolu. Zleva Nina Nováková, Jaromíra Vítková, Roman Gabrhelík, Eva Tučková

Pozitivní roli může sehrát zájmové vzdělávání. Jeho dostupnost sice roste, ale nabídka není plošně rozšířená. ČŠI zároveň avizovala vznik nové publikace, která se zaměří na rozvoj odolnosti jako klíčové kompetence napříč školními vzdělávacími programy.

Vyvážená prevence: mezi specifickými a nespecifickými přístupy

Profesor Roman Gabrhelík zdůraznil význam nespecifické prevence, tedy podpory obecných životních dovedností jako jsou zvládání stresu, schopnost rozhodování či komunikace. Klíčová je podle něj preventivní infrastruktura: standardy kvality, systematické evaluace, spolupráce mezi odborníky, poskytovateli služeb a institucemi.

Lucia Kiššová a Tereza Černíková z Úřadu vlády ČR navázaly tématem prevence závislostí. Apelovaly na využití legislativních nástrojů environmentální prevence – například

omezení dostupnosti alkoholu a tabáku – které mají přímý dopad na začátek užívání návykových látek. Zároveň upozornily, že prevence musí být nastavena citlivě k potřebám konkrétních cílových skupin, a to nejen ve školách, ale i v komunitách, rodinách či médiích.

Duševní zdraví: systém pod tlakem, rostoucí role komunity

Zástupkyně organizace Nevypusť duši Barbora Pšeničná přinesla data o alarmujícím stavu duševního zdraví dětí a dospívajících: 40 % žáků devátých ročníků ZŠ trpí symptomy střední až těžké deprese, polovina žáků z devátých ročníků má problémy se spánkem. Systém péče je zahlcen, chybějí odborníci i kapacity. Proto je zásadní zapojit komunitu a učitele, kteří mohou včas rozpoznat varovné signály a nabídnout dětem bezpečný prostor.

Téma komunity rozvinula i Kristýna Zelienková z Nadačního fondu ZET, která upozornila na důsledky sociálního vyloučení a stigmatizace v malých obcích. Podle ní je třeba posílit důvěru mezi školami, rodinami a institucemi a zároveň zlepšit informovanost o nových formách návykových látek a rizicích spojených se sociálními sítěmi.

Terénní zkušenosti a příklady dobré praxe

O praktickém fungování komunitní prevence hovořili zástupci organizace ELIM Letovice – Pavel Kratochvíl a Pavel Kotouček. Jejich nízkoprahové volnočasové kluby ve třech malých obcích nabízejí dětem bezpečné prostředí a podporu dospělých, kterým důvěřují. Klíčovým prvkem jejich přístupu je dlouhodobý vztah a pravidelný kontakt s dětmi již od první třídy.

Obrázek 5 | Kulatý stůl se těšil velkému zájmu odborné veřejnosti z různých oblastí působení

Zuzana Horálková a Markéta Swiacká ze Society for All pak představily koncept posilování odolnosti skrze socio-emoční učení a trauma-respektující přístup. Zdůraznily, že podpora protektivních faktorů, jako jsou bezpečné vztahy a prostředí, je základem efektivní primární prevence.

Škola jako místo prevence

Olga Trmačová z Oblastní pedagogicko-psychologické poradny Blansko upozornila na význam třídnických hodin, které mohou být pilířem podpory žáků – pokud reagují na jejich aktuální potřeby a nejsou naplňovány jen formálně. Pedagogicko-psychologické poradny také realizují kurzy efektivního učení pro rodiče i děti, které posilují komunikaci v rodině.

Obrázek 6 | Zahájení kulatého stolu

Zástupkyně Místní akční skupiny (MAS) Boskovicko plus Lenka Dvořáčková představila aktivity Místního akčního plánu, které zahrnují etické dílny, mediální gramotnost, vzdělávání školních metodiků prevence i rodičovské kavárny.

Diskuse: hledání rovnováhy a systémových změn

Diskuse otevřená senátorkou Vítkovou se dotkla mnoha aspektů: vlivu rodiny, přetížení pedagogů, nevyužitého potenciálu systému i potřeby propojení resortů. Zazněla kritika nedostatku odborné podpory a podfinancování prevence, stejně jako apel na meziresortní spolupráci.

Zástupkyně MŠMT Jana Kubecová upozornila, že systém primární prevence existuje, ale není dostatečně využíván. Koordinátoři a metodici mají možnosti vzdělávání a podpory, ale na mnoha školách chybí prostor a motivace tyto nástroje efektivně implementovat. Lucia Kiššová doplnila, že ačkoli koncepční dokumenty již léta doporučují snížit počet hodin výuky pro metodiky prevence, dosud k tomu nedošlo.

Shrnutí: společná odpovědnost a potenciál komunit

V závěrečném shrnutí zazněl konsenzus na klíčových bodech: nutnost posilování odolnosti a vztahovosti ve školním i mimoškolním prostředí, potřeba propojení systému a komunitní praxe a význam nespecifické prevence jako základního kamene duševní pohody. Pokud má být prevence účinná, musí být přirozenou součástí každodenního života dětí – nejen v odborných službách, ale především v rodině, škole i komunitě.

Tento kulatý stůl opět připomněl, že účinná prevence rizikového chování je možná pouze tehdy, pokud na ní spolupracují všechny úrovně, od politiků přes školy až po jednotlivce v terénu. Zkušenosti z regionů, jako jsou Letovice, Boskovice nebo Blansko, mohou být inspirací i pro ostatní.

„RODINNÁ CENTRA NA ROZCESTÍ“: PRIMÁRNÍ PREVENCE ZAMĚŘENÁ NA RODINY

Jako poslední se uskutečnil seminář „Rodinná centra na rozcestí: Udržíme jejich klíčovou roli v prevenci?“, na kterém se 21. května 2025 sešli v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR zástupci a zejména zástupkyně rodinných a komunitních center, MPSV, obcí a politiků.

Rodina jako priorita?

Postavení rodin a prioritizace jejich potřeb zaznívaly ve většině příspěvků. Úvodní řeč pronesla poslankyně Marie Jílková, která ocenila práci center a zalitovala, že kvůli nastavení práce ve sněmovně nemůže dál pokračovat

Obrázek 7 | Úvod semináře Rodinná centra na rozcestí. Zleva Regina Dlouhá, Marie Jílková, Marián Jurečka a Olga Richterová

v práci poslankyně, protože se rozhodla upřednostnit potřeby vlastní rodiny. Problematické sladění práce politika s rodinou zmínil i ministr práce a sociálních věcí Marián Jurečka. Regina Dlouhá, předsedkyně pořadající Unie center (UC) pro rodinu a komunitu, k tomu poznamenala, že i tento seminář musel ustoupit orientačním běžcům, jejichž vlastní akce se koná v původně plánovaných prostorách sálu Státních aktů.

Rodinná centra, primární prevence a současné výzvy

Ředitelka odboru rodinné politiky MPSV Petra Kačírková zdůraznila klíčovou roli center v poskytování služeb primární prevence pro rodiny na úrovni komunit a popsala, že

Obrázek 8 | Průběh plně obsazeného semináře Rodinná centra na rozcestí

MPSV podporuje primární prevenci zejména prostřednictvím Národního dotačního titulu Rodina, který se zaměřuje na podporu rodičovských kompetencí, zkvalitnění vztahů v rodině, předcházení krizovým situacím v rodině a jejich řešení, pokud již nastanou.

Regina Dlouhá popsala, jak v minulých letech vypadalo finanční zajištění služeb primární prevence a jaká byla témata a cíle, kterým se Unie center věnovala – patřily mezi ně systematická spolupráce s MPSV, stabilizace udržitelnosti a rozvoje poskytovatelů preventivních programů i osvěta o přínosu prevence. Poslední *Zpráva o rodině* (2023) doporučovala zaměřit se na podporu služeb primární prevence. Nicméně navzdory tomu stojí rodinná centra (RC) na rozcestí: 10 % členů UC ukončilo činnost v posledních 5 letech. Mezi hlavní důvody patří zejména výpověď z prostor či trvalá finanční nestabilita. Vybudovat nové centrum trvá přitom minimálně pět let, protože dochází ke ztrátě kvalifikovaných pracovníků a jejich know-how. Regina Dlouhá dále popsala na příkladu jednoho centra, které působí 20 let, jeho dopady, i to, kolik úsilí a stresu stojí vedoucí pracovníky těchto center zejména fundraising. Zdůraznila, že RC mohou přispívat k řešení stávajících problémů, které ČR řeší, jako jsou stárnutí populace či emoční potíže dospívajících.

Ocenění za přínos rodinné politiky

Poté byla předána ocenění za přínos k rodinné politice, jež získaly Hana Kroupová z Olomouce a Petra Kočí z organizace Rodina v centru (Nový Bor). Organizace je inspirací tím, jak reaguje na potřeby komunity v sociálně vyloučené lokalitě, kde založila a provozuje občanskou poradnu, nízkoprahový klub mládeže, sociálně aktivizační službu a další. Ocenění získaly též poslankyně a předsedkyně Stálé komise pro rodinu a rovné příležitosti Marie Jílková a místopředsedkyně Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR Olga Richterová.

Primární prevence systémově a udržitelně

Karel Gargulák (PAQ Research) mluvil o pozitivním vlivu prevence mířené na rodinu na výsledky vzdělávání a o způsobech, jimiž by ji měly stát, kraje a obce podporovat – mimo

jiné nejen nastavením vysokých standardů, nýbrž i systémového financování. Karel Gargulák rovněž uvedl zajímavé příklady spolupráce služeb v městech jako Nymburk, Most, Chrudim či Kadaň, kde se v podpoře dětí a rodičů spojily obce a školy s prorodinnými a sociálními službami.

Navazující diskuse zástupkyň politických stran (Olga Richterová za Piráty, Kateřina Jurigová za ODS), obcí (Veronika Žolčáková z Prahy 10) a rodinných center (Edita Janečková z Nové Trojky) potvrdila, že všechny přítomné se shodují na potřebě systémově podpořit rodiny právě prostřednictvím rodinných center, ale blížící se volby do Poslanecké sněmovny mohou s možnými systémovými opatřeními na úrovni legislativy i rozpočtu zamíchat nepředvídatelným způsobem. Diskuse také ukázala zájem center, obcí i MPSV využít zkušeností a expertizy z projektu IPREV, který může přinést podporu kvality, ověřené metodiky a průběžnou expertní podporu odborníků/odbornic působících v jednotlivých centrech.

Závěr

Primární prevence je v ohnisku zájmu nejen odborníků a odbornic z řady oborů, včetně adiktologie, ale i politiků či političek a poskytovatelů služeb. Zatímco v oblasti školství již existuje solidní preventivní infrastruktura, v ostatních oblastech, zejména v podpoře rodin, je hledání metod a financování prevence teprve na začátku. Čím dál častěji ale zaznívají hlasy podporující systémová řešení – vyžadování vysoké kvality spolu se zavedením jasného financování – i v těchto oblastech. Důležité je i propojování klíčových

Obrázek 9 | Druhá část semináře. Zleva Edita Janečková, Kateřina Jurigová, Veronika Žolčáková a Karel Gargulák.

aktérů v jednotlivých oblastech a přenos dobré praxe (i poučení z chyb) například z oblasti školství především do podpory rodin.

Dalším bodem, který zazněl opakovaně, je potřeba spolupráce různých aktérů, a to jak na úrovni státu (kde je vhodné zapojení akademického sektoru), tak na úrovni regionální a komunitní. Tam se opakovaně osvědčuje spolupráce obcí (jako zřizovatelů základních a mateřských škol), škol a poskytovatelů služeb sociálních, prorodinných i zdravotních.